

الگوی کارآمدی در قوه قضاییه بر اساس رهنمودهای امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مد ظله)

مجید زین‌الدینی *

علی فرهی **

محمد ابراهیم سنجقی ***

پذیرش نهایی: ۹۵/۳/۲۳

دریافت مقاله: ۹۴/۳/۱۹

چکیده

موضوع کارآمدی به عنوان شالوده طیف وسیعی از نظریه‌های مدیریتی همواره مورد توجه مدیران عالی و صاحب‌نظران عرصه سازمان و مدیریت بوده است. اهمیت آن برای دستگاه قضائی ج.ا.ا. که متولی گسترش عدالت در کل نظام اسلامی است دو چندان می‌گردد. این مقاله در صدد است با استفاده از روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد به تجزیه و تحلیل آرا و اندیشه حضرت امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بپردازد و در فرجام آن، الگوی کارآمدی را ارائه کند. بر این اساس، تمامی مستندات به صورت تمام‌خوانی مورد مطالعه قرار گرفت. در ادامه، به منظور دستیابی به اشباع نظری، گزاره‌های منتخب از طریق شناسه‌گذاری باز و محوری واکاوی شد و در نتیجه آن ۳۱۹۳ شناسه، ۱۴۵ مفهوم، ۳ زیر مقوله و ۲۰ مقوله در قالب الگوی تحقیق مشخص شد. بر این اساس سازوکارهای اجرایی‌شدن کارآمدی در قوه قضاییه عبارت است از: قاضی، مدیریت، قانونگرایی، عدالت‌ورزی، مبارزه با فساد، حبس‌زدایی و رعایت حقوق مجرمان. **کلید واژه‌ها:** الگوی کارآمدی، قوه قضاییه، نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، امام خمینی (ره)، امام خامنه‌ای (مد ظله).

این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی است

zeineddini@yahoo.com

* نویسنده مسئول: مدرس دانشکده فرماندهی و ستاد ارتش

dr_farrahi@yahoo.com

** استاد دانشگاه جامع امام حسین (ع)

sanjaghi@yahoo.com

*** استاد دانشگاه صنعتی مالک اشتر

مقدمه

اعتلای درجه کارآمدی در قوه قضاییه، چونان چشمه‌ای جوشان محرکهای بالندگی و ارتقای عملکرد در سازمان مورد مطالعه را به حرکت در می‌آورد و فراتر از آن به دلایل و جهات گوناگون میزان کارآمدی در شاکله کلی نظام مقدس ج.ا.ا. را بشدت تحت تأثیر قرار خواهد داد. این قبیل تأثیرات را می‌توان از دو دیدگاه کلی مورد توجه قرار داد: نخست اینکه اعتلای کارآمدی قوه قضاییه به صورت طبیعی و نظام‌مند، تأثیرات شگرفی را در سایر قوای کشور از خود بر جای می‌نهد. دیگر اینکه با شدت گرفتن احساس عدالت بین آحاد مردم، که از درجه رضایتمندی آنان نسبت به عملکرد مطلوب قوه قضاییه نشأت می‌گیرد، نوعی تلقی مثبت نسبت به عملکرد کلی نظام ج.ا.ا. در اذهان عمومی شکل می‌گیرد و به تبع آن با ارتقای سطح اعتماد عمومی و تشدید تعاملات اجتماعی نوعی انرژی مثبت به مردم و مسئولان تزریق می‌کند؛ به همین ترتیب در روندی معکوس، ضعیف بودن درجه کارآمدی در قوه قضاییه پیامدهای نامطلوبی را هم برای قوه قضاییه و هم برای کل نظام ج.ا.ا. در بر خواهد داشت.

لازم به تأکید است که از ابتدای پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، موضوع مبارزه با بی‌عدالتی و استقرار قسط و عدل در جامعه همواره در سرلوحه اهداف انقلاب قرار داشته است. نگاهی اجمالی به بیانات گهربار رهبر فقید انقلاب، مندرجات قانون اساسی و رهنمودهای گران‌قدر مقام معظم رهبری بروشنی هرچه تمامتر مؤید این معناست؛ از این رو پرداختن به زوایای گوناگون کارآمدی در قوه قضاییه، مهم بلکه حیاتی تلقی می‌گردد؛ این در حالی است که تاکنون تحقیق جامعی مبتنی بر گفتمان ولایت فقیه در زمینه کارآمدی در قوه قضاییه صورت نگرفته است. این پژوهش در نظر دارد با بهره‌گیری از بیانات و مکتوبات حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مدت زعامت رهبری بر ج.ا.ا. الگوی سازمان هدف را طراحی و ارائه کند.

با در نظر گرفتن این ملاحظات، سؤال اصلی تحقیق این است که: «الگوی کارآمدی در قوه قضاییه بر اساس رهنمودهای امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چیست؟»

پیشینه پژوهش

تعاریف و مفاهیم بنیادین

۱ - کارآمدی

مقام معظم رهبری در زمینه «کارآمدی» می‌فرماید:

کارآمدی هم باید در جهت تحقق خواستها و اهداف اسلامی باشد (و هم) در جهت پیاده شدن و عینی شدن ارزشها در جامعه باشد (۱۳۸۳/۰۸/۰۶).

کارآمدی نظام، مجموعه عملکرد مثبت و منفی‌ای است که دستگاه‌های نظام دارند (۱۳۸۳/۰۸/۱۰).

سایر صاحب‌نظران کارآمدی را این گونه تعریف کرده‌اند:

کارآمدی، قابلیت و توانایی نظام اجتماعی در رسیدن به اهداف تعیین شده و حل مشکلات جامعه است (گلریز، ۱۳۶۸: ۱۷۱).

کارآمدی به مفهوم میزان موفقیت در تحقق هدفها و یا انجام دادن مأموریت است (معینی، ۱۳۷۰: ۲۱۱).

قابلیت و توانایی رسیدن به هدفهای تعیین شده و مشخص را کارآمدی نامند (آقا بخشی، ۱۳۷۹: ۴۴۶).

کارآمدی معمولاً با کارایی به کار برده می‌شود. کارآمدی با تعبیرهایی مانند اثربخشی و تقرب به هدف مترادف است (الوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۱۱).

کارآمدی شایستگی و کاردانی در تأمین اهداف و کارایی، شایستگی در مصرف منابع و بهره‌برداری بهینه از آن است (رضائیان، ۱۳۷۹: ۱۹).

کارآمد آن است که کارها را به نیکویی انجام دهد. کارآمدی در خور بودن، به کار آمدن، مورد استعمال یافتن، مفید بودن و خدمت کردن است (دهخدا، ۱۳۷۷).

کارآمد به معنای کاردان، کارآزموده و شایسته است. کارآمد کسی است که کارها را بخوبی انجام دهد و یا چیزی که به کار آید و سودمند باشد (عمید، ۱۳۸۲: ۱۶۰۲).

در حوزه مدیریت اقتصادی، کارآمدی و کارایی، قابلیت و توانایی رسیدن به هدفهای تعیین شده و مشخص است (فرنچ، ۱۳۷۱: ۲۱۱).

کارآمدی به باورها یا قضاوت‌های فرد به توانایی‌های خود در انجام دادن وظایف و مسئولیت‌ها اشاره دارد (باندورا، ۱۹۹۷).

۲ - کارایی

مقام معظم رهبری کارایی را این گونه تعریف می‌کند: «هرکس اگر به وظیفه خود عمل کند، راه خود را بشناسد و از آن تخطی نکند، این می‌شود کارایی» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۲/۱۳). رابینز، کارایی را به معنای «درست انجام دادن وظیفه» می‌داند (رابینز، ۱۳۸۶: ۵۱). ابطحی و همکاران کارایی را «میزان منابع مصرف شده برای هر واحد محصول» معرفی نموده‌اند (ابطحی و همکاران، ۱۳۸۳: ۹).

۳ - اثربخشی

رهبری معظم در زمینه اثربخشی می‌فرماید: «اثربخشی آن وقتی است که تا تاء تمت این برنامه طی شود» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۴/۰۵).

هیوز اثربخشی را «میزان دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده» می‌داند (هیوز، ۱۳۸۰: ۷۵). در واقع اثربخشی در برگیرنده نتایج عملکرد سامانه است. معینی اثربخشی را «میزانی معرفی می‌کند که هر اقدام یا فعالیت به هدف پیش‌بینی شده دست یابد (معینی، ۱۳۷۰: ۲۱۱).

ابطحی و همکاران معتقدند اثربخشی «درجه و میزان دستیابی به اهداف تعیین شده» است (ابطحی و همکاران، ۱۳۸۳: ۹).

خودکارآمدی^۱

خودکارآمدی، نقش تعیین‌کننده‌ای بر خودانگیزی افراد دارد؛ زیرا باور خودکارآمدی بر گزینش اهداف چالشی، میزان تلاش و کوشش در انجام دادن وظایف، میزان استقامت و پشتکار در رویارویی با مشکلات و میزان تحمل فشارها اثر می‌گذارد (لاک و همکاران، ۱۹۹۷). باور خودکارآمدی از طریق این تعیین‌کننده‌ها بر رفتار انسان نقشی اساسی دارد:

۱ - انتخاب اهداف: خودکارآمدی به‌عنوان عامل تعیین‌کننده مهم انتخاب اهداف پرچالش و فعالیت‌های دشوار فردی عمل می‌کند.

1 - Self - Efficieness

- ۲ - کسب نتایج یا پیامدهای مورد انتظار: خودکارآمدی هم‌چنین نقش مؤثری در پیامدهای مشوقها و بازدارنده‌های مورد انتظار دارد.
- ۳ - اجرای اهداف: خودکارآمدی درک شده، نه تنها در انتخاب اهداف، بلکه بر اجرای آنها نیز اثر می‌گذارد.
- ۴ - میزان تلاش: خودکارآمدی درک شده بر میزان تلاش برای انجام دادن وظیفه اثر می‌گذارد.
- ۵ - میزان استقامت و پشتکار: خودکارآمدی درک شده در میزان استقامت، جدیت و پشتکار فرد در رسیدن به اهداف مورد انتظار در برخورد با موانع اثر می‌گذارد.
- ۶ - فشار روانی: خودکارآمدی بر میزان تنش و فشار روانی و افسردگی ناشی از موقعیت‌های تهدیدکننده اثر می‌گذارد.
- ۷ - خودتنظیمی: افراد، دارای نظام خودتنظیمی هستند. خودتنظیمی آنان را قادر می‌سازد تا بر افکار، احساسات، انگیزش و رفتار خود نظارت داشته باشند (باندورا، ۱۹۹۷: ۸۰-۷۷).

سطوح کارآمدی

کارآمدی در سه سطح زیر قابل تعریف است:

- الف - کارآمدی فردی: به باور و توانایی فردی انجام دادن کار در موقعیت‌های مختلف شغلی گفته می‌شود.
- ب - کارآمدی گروهی: به باور و توانایی انجام دادن کار گروهی در موقعیت‌های مختلف شغلی گفته می‌شود.
- ج - کارآمدی سازمانی: به باور و توانایی انجام دادن وظایف در موقعیت‌های مختلف شغلی گفته می‌شود (سیدجوادین، ۱۳۸۱).

نظریه‌های کارآمدی

در باب تبیین کارآمدی به‌عنوان پدیده‌ای سیاسی و اجتماعی، معیارهای متفاوتی بیان شده است. در یک دیدگاه در تبیین پدیده‌های اجتماعی و سیاسی می‌توان دو گونه تبیین را به آسانی شناسایی کرد: آن دسته از نظریه‌ها و تبیین‌هایی که عوامل ساختاری یا عوامل متعلق به بستر را در اولویت می‌دانند، ساختارگرا نامیده می‌شود و آن دسته از تبیین‌ها و نظریه‌هایی که اولویت را به عوامل کارگزارانه می‌دهند، اراده‌گرا نام گرفته است (کالین، ۱۳۸۷: ۲۱۴ - ۱۷۱)؛ اما نوع سوم آنهایی است

که در تبیین پدیده‌های سیاسی - اجتماعی، ساختار و کارگزار را مستلزم هم می‌داند و به هر دو متمسک می‌شود که بدان ساختار - کارگزار گویند.

از سویی دیگر در باب کارآمدی حکومت، نظریه‌های متعددی نیز مطرح شده است؛ از جمله:

۱. نظریه توفیق: براساس این نظریه، هر سازمانی برای بررسی کارآمدی خود باید اساس محاسبه را «توفیقات نهایی» بداند. بر این پایه، روشها در کارآمدی تأثیری ندارد.

۲. نظریه سیستم: بر این اساس هر نظام یا سازمان، هنگامی کارآمد است که ارتباط خروجی و ورودی آن کاملاً آشکار و قابل تبیین باشد؛ یعنی عملیات تغییر و تحول باید چنان روشن و مفید باشد که در هر موقعیت محیطی وقتی ورودی تحقق یافت، خروجی کاملاً معین باشد.

۳. نظریه رضایت مردم: طبق این نظریه، حکومت را در صورتی می‌توان کارآمد دانست که عناصر مؤثر در بقای خود را راضی کند.

۴. نظریه نسبیّت در کارآمدی: بر این بنیاد، مبنای واحد و اصیلی برای مفهوم و میزان کارآمدی وجود ندارد؛ از این رو ارزیابی در این بحث نسبی است.

۵. نظریه ذاتی عملی: این نظریه بر نظریه ذاتی اعمال ارادی مبتنی است که ریشه کارآمدی را در ماهیت عامل بودن حکومت می‌داند. این نظریه برای هر عمل سه رکن قائل است: فهم عامل از وضعیت حقیقی، فهم عامل از وضعیت مراد و نیز برنامه عملی برای رسیدن به وضع مراد. در واقع هر عملی که افعال درست‌تر (معقولتر) از او صادر شود، کارآمدتر است (لاریجانی، ۱۳۷۳: ۹۳ - ۷۷).

۶. نظریه انجام دادن تکلیف: بر پایه این نظریه با تبیین و تعیین شاخصها و محورهایی که وظایف و تکالیف نظام سیاسی را مشخص می‌کند، میزان التزام و تحقق این تکالیف، ملاک کارآمدی دانسته می‌شود.

۷. نظریه میزان اثرگذاری در روند کارها: این نظریه، کارآمدی را ناظر به تأثیر عینی و واقعی در روند کارهای جامعه می‌داند و برای نفس «تأثیر» اهمیت قائل است (ذوعلم، ۱۳۸۵: ۱۲۱ و ۱۲۰).

شاخصهای مهم کارآمدی در نهج البلاغه

برخی اندیشمندان برای کارآمدی در نهج البلاغه، شاخصهایی تعریف کرده‌اند. این اشارات نوعی فهم و دریافت از کلام امام (علیه السلام) است و گرنه حضرت به‌طور مشخص به چنین تقسیماتی ذیل عنوان کارآمدی اشاره نکرده‌اند بلکه با تفسیر نهج البلاغه و تبیین مفهوم کارآمدی

می‌توان چنین ویژگیهایی را برای این مفهوم تعریف کرد که وجود آنها باعث افزایش کارایی و کارآمدی حکومت می‌شود که در ادامه به آنها اشاره می‌شود (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۳۸ - ۹).

۱ - عدالت و عدالت‌ورزی: از دیدگاه امام (علیه‌السلام) «عدالت، رمز بقا و ترقی نظام سیاسی و ضامن ثبات و امنیت و منافی خشونت بیجا در تعامل حکومت و مردم است».

۲ - شایسته‌سالاری: از ویژگیهای حکومت اسلامی و علوی این است که مناصب براساس لیاقت و شایستگی تقسیم شود.

۳ - مجرب‌گرایی: با تجربه بودن معمولاً با کاردان و کارایی همراه است و افراد با تجربه از کاردانی بیشتری نسبت به افراد فاقد تجربه برخوردارند.

۴ - نظارت بیرونی: در سیره امام (علیه‌السلام) انتخاب مدیران اصلح و کارآمد، به کارگیری نظام هشداردهی و پیشگیری نسبت به خلافت‌های احتمالی مدیران، قبل از نظارت است.

۵ - نظارت درونی یا خودکنترلی: در مقایسه با نظارت بیرونی، خودکنترلی بهترین و کارآمدترین سازوکار برای کنترل عملکرد افراد در زندگی فردی، اجتماعی و نهادهای سیاسی و مدیریتی است.

۶ - نظارت عمومی و همگانی: در سامانه نظارتی اسلام، تمام اعضای سازمان و نظام سیاسی موظفند براساس وظیفه شرعی بر عملکرد دیگر اعضای سازمان و شهروندان حکومت، حتی عملکرد مدیران و حکمرانان نظارت داشته باشند.

۷ - قانونگرایی به جای رابطه‌گرایی: در نظام حکومتی علوی، قانون حرف آخر را می‌زد و همه طبقات و افراد جامعه فارغ از رنگ و نژاد و حرفه و قبیله در مقابل قانون و محکمه مساوی بودند.

۸ - امانتداری، تکلیف‌گرایی و مسئولیت‌شناسی: از شاخصهای دیگر کارایی و کارآمدی در عرصه مدیریت سازمان و نظام سیاسی، امانتداری است.

۹ - سرمشق بودن رهبران و مدیران و ساده‌زیستی آنان: از دید امام علی (علیه‌السلام) مدیران و رهبران نظام اداری و سیاسی کشور باید برای مردم اسوه و نمونه باشند و زندگی مادی و شخصی رهبران باید مانند زندگی ضعیفترین مردم باشد.

۱۰ - قناعت و پرهیز از اسراف: این شاخص نقش بسیار مؤثری در افزایش کارایی و کارآمدی دارد و هزینه‌ها را برای کسب بیشترین بازده، کاهش می‌دهد.

سابقه پژوهش

پژوهشگران داخلی از قبیل واعظی و موسوی (۱۳۹۱)، قاسمی (۱۳۸۹)، اخوان کاظمی (۱۳۸۶)، الماسی و حبیبی درگاه (۱۳۹۱) و تقوی (۱۳۹۰) مباحثی هم‌چون، کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران، کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران از منظر امام خمینی (ره)، کارآمدی در آموزه‌های نهج‌البلاغه، فرایند دادرسی کارآمد و احکام حکومتی، قانون اساسی و کارآمدی را مورد بررسی قرار داده‌اند. در پژوهشهای خارجی کالین (۱۳۸۷)، باندورا (۱۹۹۷)، فریچ ربل (۱۹۹۹) و هرسی و بلانچارد (۱۹۹۶) رویکردها و نظریه‌هایی در زمینه کارآمدی مطرح نموده‌اند. پژوهشهای داخلی و خارجی، پژوهشگران را در دستیابی به حساسیت طرح یاری نموده و از یافته‌های آنها در ادبیات تحقیق استفاده شده است.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، بنیادی - کاربردی و از نظر روش، کیفی و از نظریه داده بنیاد استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش در دو حوزه در نظر گرفته شده است. برای شکل‌گیری الگوی کارآمدی، تمام بیانات، نامه‌ها، احکام و فرمانهای امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) به صورت تمام شمار، متمرکز بر موضوع تحقیق مورد بررسی قرار گرفته و از بین آنها گزاره‌ها انتخاب شده است. برای نظرسنجی در مراحل شناسه‌گذاری با عنایت به ویژگیهای مورد نیاز (از قبیل تسلط به روش نظریه‌مبنایی، اشراف به دانش مدیریت، آشنایی با اندیشه‌های بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران و مقام معظم رهبری، آشنایی با وظایف و مأموریت قوه قضاییه)، ده نفر از خبرگان گزینش شده‌اند.

اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش با روش کتابخانه‌ای با استفاده از ابزارهای فیشبرداری، کتابهای علمی و تخصصی، مقالات علمی و پژوهشی جمع‌آوری شده است.

قلمروی موضوعی پژوهش به کارآمدی معطوف است. قلمروی زمانی به سالهای ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۳ معطوف است و قلمروی مکانی شامل قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران، سازمانها و ادارات تابع است.

همزمان با گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل از طریق شناسه‌گذاری باز^۱ انجام شده است. در شناسه‌گذاری باز اقدام به مشخص کردن شناسه‌ها، زیر مفاهیم، مفاهیم (تحلیل مضمون) از متون گردید و به طور دایم به متون بیانات مراجعه و برخی از شناسه‌ها حذف، و یا شناسه‌های جدیدی اضافه شد. شناسه‌گذاری باز از طریق درک مفهوم هر پیشامد و انتخاب یک نام (برچسب) برای آن و از طریق فن مقایسه مستمر انجام شده است. در واقع فرایند تحلیلی است که از طریق آن، مفاهیم شناسایی شده است. این روش به صورت رفت و برگشتی آن قدر ادامه یافت تا اشباع نظری به دست آمد.

برای اینکه قابلیت ارجاعدهی به شیوه‌ای سریع و آسان فراهم شود، مشخص شدن نسبت شناسه‌ها با متون منتخب از نشانگر شش رقمی استفاده شده است. در جدول ۱ چگونگی به‌کارگیری نشانگرهای اختصاری تحقیق نشان داده شده است.

جدول ۱: نشانگرهای اختصاری منابع تحقیق

نوع نشانگر	معنای نشانگر	اعداد نشانگر
شش رقمی	دو رقم اول نمایانگر سال ایراد بیانات	اعداد ۵۷ تا ۹۳
	دو رقم دوم نمایانگر ماه ایراد بیانات	اعداد ۰۱ تا ۱۲
	دو رقم سوم نمایانگر روز ایراد بیانات	اعداد ۰۱ تا ۳۱

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

به منظور آشنایی با منطق تجزیه و تحلیل و روند شکل‌گیری؛ شناسه‌ها، مفاهیم و مقولات، مثالی از چگونگی شناسه‌گذاری در جدول زیر آورده شده است:

جدول ۲: مثال شناسه‌گذاری (تحلیل مضامین و مفهوم‌سازی)

مقوله	مفهوم	کد	نشانگر	متن منتخب
قاضی	آداب قضا	عدم افراط و تفریط در قضاوت	۶۴۰۵۰۸	... قضاوت وقتی می‌تواند قاضی باشند که در قضاوت، هم در جهت حکم و هم در جهت دستور به اینکه باید چه بشود، هیچ تقصیر و قصوری نکنند، نه غلو کنند، نه تقصیر کنند، این یکی از مهمات است که باید ملاحظه بشود. (۶۴/۵/۸)
منهیات	منهیات فردی	افراط و تفریط در قضاوت	۶۴۰۵۰۸	

(گروه نگارندگان، ۱۳۹۵)

روایی و پایایی

روایی پژوهش بر اساس اقدامات زیر محقق شده است:

- طی تحقیق، همزمان با جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل به صورت رفت و برگشتی بارها انجام شده است.

- رسیدن به اشباع نظری با مشخص شدن ۳۱۹۳ شناسه، ۱۴۵ مفهوم، ۳ زیرمقوله و ۲۰ مقوله.

- انتخاب رویکرد تحلیل جزء به جزء^(۱).

- ارجاع شناسه‌گذاری باز و محوری طی سه مرحله به تعداد ده نفر خبرگان و اعمال نظرهای

اصلاحی آنان در فرایند تجزیه و تحلیل، در اثر رفت و برگشت‌های مختلف نزد خبرگان ۲۷ بار مقوله‌ها در مرحله شناسه‌گذاری محوری تغییر یافته است.

پایایی پژوهش نیز با استفاده از چهار معیار معرف پارکر و رافی (۱۹۷۷) - قابلیت تطبیق، قابلیت

فهم، قابلیت تعمیم و کنترل فرایند - به شرح زیر مورد ارزیابی قرار گرفته است:

برای سنجش معیار تطبیق، مطابق روند انجام گرفته مفاهیم از داده‌های بررسی شده، تولید شده

است.

برای قابلیت فهم کردن الگو، مفاهیم به شکلی نظام‌مند به هم مرتبط شده و میان آنها پیوندهای

مفهومی برقرار شده است تا مقوله‌ها به وسیله آنها استخراج شود.

برای قابلیت تعمیم بودن الگو، سعی شد تا ساختار الگو براساس گفتمان امام خمینی (ره) و

حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) شکل گیرد.

در مورد کنترل فرایند الگو به دلایل زیر می‌توان اطمینان حاصل کرد که داده‌ها به ارائه الگو

منتج شده است:

- اتصال یا تطبیق روشنی بین مقوله‌ها و داده‌های خام وجود دارد.

- گسترش دامنه جمع‌آوری داده‌ها از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۹۳ (۳۶ سال)

- الگوی ارائه شده از الگوی مفهومی داده بنیاد پیروی نموده است.

- الگو براساس مطالعه متون واقعی (دست اول) مشخص شده است.

- الگو پس از طی مراحل شناسه‌گذاری باز و محوری ظاهر شده است.

- دستیابی به اشباع مقوله‌ها (کفایت نظری)

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که اشاره شد در این پژوهش از دو نوع تجزیه و تحلیل استفاده شده است که در ادامه شرح داده خواهد شد:

۱ - شناسه‌گذاری باز: به علت فراوانی حجم متن‌های منتخب و تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل مضامین و مفهوم‌سازی مقولات صرف نظر، و فقط به ارائه مقولات بیست گانه بسنده شده است. با عنایت به توضیحات اخیر ۳۱۹۳ شناسه، ۱۴۵ مفهوم و ۳ زیرمقوله و ۲۰ مقوله شناسایی شد. مقوله‌های پژوهش در جدول ۳ ارائه شده است:

جدول ۳: مقوله‌های بیستگانه پژوهش

ردیف	مقوله	ردیف	مقوله	ردیف	مقوله
۱	اسلام	۸	مبارزه با فساد	۱۵	منهیات
۲	قانون اساسی	۹	حبس زدایی	۱۶	پیشگیری از جرم
۳	کارآمدی	۱۰	رعایت حقوق مجرمان	۱۷	احساس امنیت
۴	قاضی	۱۱	شأن و جایگاه	۱۸	اعتماد مردم
۵	مدیر/ مدیریت	۱۲	سازمان و تشکیلات	۱۹	توسعه و تعالی قوه قضاییه
۶	قانونگرایی	۱۳	سلامت	۲۰	توسعه و تعالی نظام ج.ا.ا.
۷	عدالت ورزی	۱۴	وحدت گرایی		

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

۲ - شناسه‌گذاری محوری: بر اساس دیدگاه برخی اندیشمندان در این مرحله از تجزیه و تحلیل یکی از مقوله‌های ایجاد شده از شناسه‌گذاری باز به عنوان مقوله یا پدیده اصلی (کارآمدی) انتخاب شده و در مرکز فرایند مورد بررسی قرار گرفته و سپس سایر مقوله‌ها (۱۹ مقوله) به گرد آن مرتبط شده است (استراس و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷). در این مقاله با ترتیبات یاد شده، ابعاد ششگانه الگوی پارادایمی کارآمدی به شرح زیر بازآرایی شده است:

الف - مقوله‌های علی: بنا به نظر برخی پژوهشگران، به حوادث، وقایع و اتفاقی که به وقوع یا رشد و گسترش پدیده‌ای می‌انجامد، اطلاق می‌گردد (حبیبی، ۱۳۹۱: ۴۳۳). در این تحقیق، ارتباط مقوله‌های علی با زیرمقوله‌ها، مفاهیم و شناسه‌های مرتبط در جدول ۴ ارائه گردیده است:

جدول ۴: مقوله‌های علی

نام مقوله	نام زیرمقوله	نام مفهوم	تعداد شناسه	
اسلام	الگوبرداری از ائمه معصومین (علیهم‌السلام)	ضرورت الگوبرداری از ائمه معصومین (علیهم‌السلام)	۱۸	
		ویژگی قضاوت امیرالمؤمنین (علیه‌السلام)	۱۱	
		عوامل شکل‌گیری عدالت حضرت علی (علیه‌السلام)	۴	
			قضای اسلامی	۱۲۵
			حقوق بشر اسلامی	۵
			مجازات اسلامی	۳۱
			آثار فرهنگ غرب	۴
			آثار قضا در اسلام	۱۱
قانون اساسی		تحقق اصول قانون اساسی	۲۵	
		عدالت	۴	
		جایگاه	۱	
		تعیین وظایف	۸	
۲ مقوله	۱ زیرمقوله	۱۲ مفهوم	۲۴۷ کد	

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

ب - مقوله محوری: فکر محوری، حادثه، اتفاق یا واقعه‌ای است که راهبردهایی را به دنبال دارد (استراس و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷). به دلیل اینکه هیچ‌کدام از مقوله‌های پژوهش، انتزاعی‌تر از سایر مقوله‌ها نبود برای پدیده اصلی نام متناسب با موضوع تحقیق (کارامدی) انتخاب گردید. ارتباط مقوله محوری با زیرمقوله‌ها، مفاهیم و شناسه‌های مرتبط در جدول شماره (۵) نمایش داده شده است:

جدول ۵: مقوله محوری

تعداد شناسه	نام مفهوم	نام زیرمقوله	نام مقوله
۵	اهمیت و ضرورت اهداف	تحقق اهداف	کارآمدی
۲۶	اهداف		
۳	معیار تحقق اهداف		
۵۰	شرایط تحقق اهداف		
۲	آثار تحقق اهداف		
۶	مأموریت قوه قضاییه		
۲	وظیفه قوه قضاییه		
۱۲	مسئولیت قوه قضاییه		
۱۶	اتقان احکام	فرایند دادرسی	
۲۱	کوتاه کردن فرایند دادرسی		
۷	خودکارسازی		
۶	نیروی انسانی توانمند		
۴	جرم‌شناسی		
۷	احکام عادلانه		
۳	پیامد		
۱۷۰	۱۵ مفهوم	۲ زیرمقوله	

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

پ - مقوله‌های محیطی: این مقوله‌ها، که به مقوله‌های زمینه‌ای هم معروف است، نشانگر یک سلسله شرایط خاصی است که در آن راهبردها ارائه می‌شود (استراس و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷). ارتباط مقوله‌های محیطی پژوهش با مفاهیم و شناسه‌های مرتبط در جدول ۶ آمده است:

جدول ۶: مقوله‌های محیطی

نام مقوله	نام مفهوم	تعداد شناسه
شأن و جایگاه قوه قضاییه	اهمیت قوه قضاییه	۴۶
	جایگاه قوه قضاییه در اسلام	۶
	جایگاه قوه قضاییه در نظام	۷
	شأن قوه قضاییه	۴
سازمان و تشکیلات	الزامات سازمان و تشکیلات	۱۹
	سازماندهی	۹
	اهمیت سازمان و تشکیلات	۴
	آسیب‌شناسی سازمان و تشکیلات	۵
سلامت	آثار سازماندهی	۱۵
	چگونگی اصلاح	۱۲
	ضرورت سلامت	۸
	معیار سلامت	۱۶
	اصلاح افراد	۴
	اصلاح قضات	۱۳
	اصلاح قضاوت	۶
	آثار عدم سلامت	۳
	پیامد سلامت	۲۴
	۳ مقوله	۱۷ مفهوم

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

ت - مقوله‌های واسطه‌ای: مقوله‌هایی است که راهبردها را درون زمینه خاصی آسان، و یا محدود و مقیدشان می‌کند (استراس و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷). ارتباط مقوله‌های واسطه‌ای پژوهش با مفاهیم و شناسه‌های مرتبط در جدول ۷ ارائه گردیده است:

جدول ۷: مقوله‌های واسطه‌ای

تعداد شناسه	نام مفهوم	نام مقوله
۱۲	وحدت	وحدت‌گرایی
۱۱	تعامل	
۶	هماهنگی	
۲	انسجام	
۴	حمایت	
۲	مصادقاتهای مناقشه	
۲۷۵	فردی	منهیات
۳۵۲	سازمانی	
۶۶۴ کد	۸ مفهوم	۲ مقوله

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

ث - مقوله‌های راهبردی: ابزارهایی مناسب برای ایفای نقش، مسئولیت و وظایف «کارآمدی» ارائه می‌کند. ارتباط مقوله‌های راهبردی پژوهش با مفاهیم و شناسه‌های مرتبط در جدول ۸ درج گردیده است:

جدول ۸: مقوله‌های راهبردی

تعداد شناسه	نام مفهوم	نام مقوله
۱۴۲	ویژگیهای فردی	قاضی
۳۹	اهمیت قضاوت	
۲۵	اهمیت قاضی	
۱۵۶	آداب قضا	
۱۷۷	ویژگیهای فردی	مدیر / مدیریت
۷۰	بسیج منابع	
۷۶	نظارت و کنترل	
۷۱	هدایت و رهبری	
۱۶	برنامه‌ریزی	
۳	سازماندهی	
۱۰	باور به خدا	
۳۰	اهمیت و ضرورت	
۳۰	تکلیف قوه قضاییه	عدالت‌ورزی
۷۶	راه‌های تحقق عدالت	
۲۸	عدالت	
۱۴	موانع برقراری عدالت	
۶	بی‌عدالتی	
۱۹	آثار عدالت	
۸	اصلاح قوانین	
۱۰	اسلامی شدن قوانین	
۸	الزامات تأمین قوانین	
۲	قوانین مترقی	
۱۸	عمل به قانون	
۵	برابری در مقابل قانون	
۸	معیار بودن قانون	
۵	حفظ قانون	
۹	پیروی از قانون	

ادامه جدول ۸: مقوله‌های راهبردی

تعداد شناسه	نام مفهوم	نام مقوله
۷	تعلیم و تربیت	رعایت حقوق مجرمان
۱۳	اجرای عدالت	
۲۱	رفتار اسلامی	
۵	نظارت بر زندان	
۱	بهداشت زندانی	
۴	حل مشکل زندانیان	
۶	تسریع در رسیدگی به پرونده	
۱۰	ضرورت مبارزه با فساد	مبارزه با فساد
۸	نقش قوه قضائیه	
۶۸	راه‌های مبارزه با فساد	
۱۹	موانع مبارزه با فساد	
۷	ویژگی مبارزان با فساد	
۱۴	مفسد فی الارض	
۱۷	خطرهای فساد	
۸	نتایج مبارزه با فساد	حبس‌زدایی
۷	پیامدهای زندان	
۴	الزامات حبس‌زدایی	
۵	حداقل شدن مجازات زندان	
۵	سیاست‌گذاری	
۱۳۰۰ کد	۴۶ مفهوم	۷ مقوله

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

ج - مقوله‌های پیامدی: مقوله‌های پیامدی نتیجه و حاصل راهبردها است (استراس و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷). ارتباط مقوله‌های پیامدی با مفاهیم و شناسه‌های مرتبط در جدول ۹ درج شده است.

جدول ۹: مقوله‌های پیامدی

تعداد شناسه	نام مفهوم	نام مقوله
۴۴	شرایط احساس امنیت	احساس امنیت
۵	ضرورت امنیت	
۲۰	نقش قوه قضاییه	
۸	آثار امنیت	
۲۴	اقسام امنیت	
۶	حریم خصوصی	
۸	شرایط مصادره اموال	
۱۹	ضرورت اعتماد مردم	اعتماد مردم
۵	مأموریت قوه قضاییه	
۸۱	راه‌های دلگرمی مردم	
۷	حقوق بشر	
۲	عوامل بی‌اعتمادی	
۴	آثار قصاص	
۳	دفتر شکایت مردمی	
۱	اقتدار	پیشگیری از جرم
۳	مدیریت	
۲	قاضی	
۴	پیامد پیشگیری از جرم	
۴	وظیفه قوه قضاییه	
۴	آسیب‌شناسی پیشگیری از جرم	
۳	اجرای عدالت	
۴	ظرفیتهای فراسازمانی	
۶	اجرای حدود الهی	
۲۰	ویژگی دستگاه قضایی	توسعه و تعالی قوه قضاییه
۵	باور به خود	
۳۵	پایبند به اسلام	
۴	مزیت‌آفرینی	
۱۹	جوشش از درون	

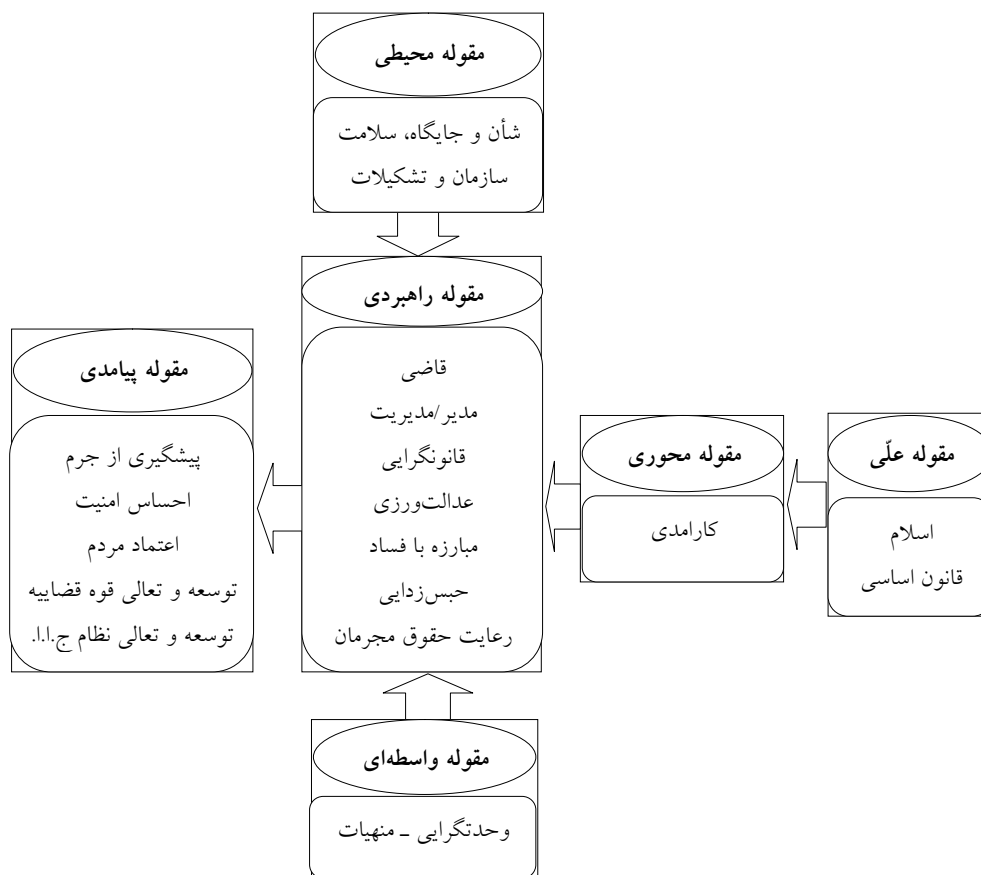
ادامه جدول ۹: مقوله‌های پیامدی

تعداد شناسه	نام مفهوم	نام مقوله
۹۹	توسعه تواناییها	توسعه و تعالی قوه قضاییه
۳۶	پشتیبانی	
۹	برنامه محوری	
۱۴	احقاق حق	
۱۳	حاکمیت قانون	
۳	اطلاع‌رسانی	
۲۸	اقتدار	
۵	قاطعیت	
۱۴	استقلال قضایی	
۵	نظارت	
۹	تحقق اهداف	
۳	حبس زدایی	
۱۲	سلامت	
۲	نظارت	
۱۲	تحقق اهداف	
۱	استقلال قضایی	
۱۴	تأثیر قوه قضاییه	
۲	اسلامگرایی	
۷	تأثیر قضاوت	
۶۳۸ کد	۴۷ مفهوم	۵ مقوله

گروه نگارندگان، ۱۳۹۵

الگوی پارادایمی کارآمدی

الگوی این پژوهش با توجه به موارد شناسه‌گذاری محوری در نمودار ۱ ارائه شده است:

نمودار ۱: الگوی کارآمدی در قوه قضاییه (گروه نگارندگان، ۱۳۹۵)

تبیین الگو

بعد از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ و شکل‌گیری قوای سه‌گانه بر اساس قانون اساسی تکالیفی برای قوه قضاییه تصریح شد که مهمترین آنها عبارت است از: لزوم اجرای عدالت و تطبیق قوانین قضایی با شرع مقدس. از اینرو نیاز به قوه قضاییه‌ای مستقل و کارآمد که بتواند اهداف دین‌مبین اسلام و قانون اساسی را محقق کند، همواره مورد تأکید ولایت فقیه بوده است. قوه قضاییه برای تحقق انتظارات ولایت فقیه برخاسته از اسلام ناب محمدی (صلی الله تعالی علیه و آله و سلم) است و در راستای اعتلا بخشیدن به کارآمدی مستلزم ابزار و سازوکارهایی است که عبارت است از: سامانه مدیریتی قوی، قاضی مسلط و توانمند، اجرای مرقانون، اجرای عدالت،

مبارزه با فساد بویژه فساد اقتصادی از سوی دانه درشتها، پرهیز از انباشت زندانها و در نهایت رعایت حقوق مجرمان.

ابزار و شیوه‌های پیشگفته زمانی می‌تواند عینیت یابد که قوه قضاییه مورد اعتماد و وثوق مردم و حاکمیت باشد؛ به دور از فساد و زدوبندهای رایج محاکم قضایی دنیا و به عبارتی سلامت باشد و از سامان تشکیلاتی منسجم و قوی که فرایند دادرسی را کوتاه و آسان سازد، برخوردار باشد. قوه قضاییه با تکیه بر معیارهای اشاره شده می‌تواند کارآمد شود.

از سویی چنانچه این قوه از نبایدها، ضد ارزشها، عوامل تضعیف‌کننده پرهیزد و به بایدها، ارزشهای اسلامی و انقلابی و هماهنگی و تعامل با سایر قوا تمسک جوید، می‌تواند ضمن تقویت کارآمدی آثار نتایج و موفقیت‌های فراوانی از جمله پیشگیری از وقوع جرم، احساس امنیت و آرامش در مردم، کسب اعتماد مردم و در نهایت توسعه و تعالی قوه قضاییه و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران را در پی داشته باشد.

نتیجه‌گیری

همان گونه که بررسیهای نظری نشان داد اگر قوه قضاییه کارآمد باشد، این کارآمدی بر همه دستگاه‌ها اثر خواهد گذاشت و آنها را بتدریج اصلاح خواهد کرد و اگر قوه قضاییه ناکارآمد باشد، کارهای دستگاه‌های کشور بتدریج به سمت خرابی خواهد رفت. از اینرو مقاله پیش رو برای یافتن پاسخ به سؤال تحقیق گفتمان ولایت فقیه را از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۳ مورد مطالعه قرار داد و به روش نظریه‌پردازی داده بنیاد تجزیه و تحلیل کرد. الگوی پارادایمی کارآمدی، که در نمودار ۱ به تصویر کشیده شده مبتنی بر آموزه‌های دینی طراحی گردیده است. هم‌چنین بررسیها در مورد پیشینه تحقیق حاکی است که تاکنون پژوهشی کلان و جامع درباره طراحی الگوی کارآمدی در قوه قضاییه، که دربرگیرنده همه لایه‌های اعتقادی، قانونی، سازمانی، مأموریتی، تفکری، برنامه‌ریزی و بومی باشد، انجام نشده است. این در حالی است که پژوهش کوشیده است با توجه به نقش و تأثیر بی‌بدیل قوه قضاییه در ارتقای کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران، گونه‌ای جدید و پیشرفته از «الگوی کارآمدی» را بر اساس رهنمودهای امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در عرصه سازمان مورد مطالعه طراحی و ارائه کند به گونه‌ای که ضمن تحقق اهداف والا و تحصیل

روزافزون اعتماد و امنیت مردم، انتظارات بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران و مقام معظم رهبری را محقق نماید. الگوی موصوف از شش رکن برخوردار است.

رکن اول: نقش مقوله محوری را ایفا می‌نماید و عبارت است از کارآمدی؛ این مهم که در واقع موضوع تحقیق نیز هست، زمانی در سازمان مورد مطالعه محقق می‌شود که اهداف قوه قضاییه به دست آید و فرایند دادرسی متقن و کوتاه باشد.

رکن دوم: مقوله های علی، کارآمدی در قوه قضاییه فقط بر اساس آموزه‌های اسلامی و اصول قانون اساسی شکل می‌گیرد نه چیز دیگری.

رکن سوم: شرایط محیطی، یکی از عوامل تأثیرگذار بر کارآمدی در سازمان مورد مطالعه؛ شأن و جایگاه، سازمان و تشکیلات و سلامت قوه قضاییه است.

رکن چهارم: شرایط واسطه‌ای، کارآمدی از عوامل دیگری نیز تأثیرپذیر است. برخی از این عوامل موجب تقویت کارآمدی می‌شود؛ مانند عناصر وحدت‌بخش و برخی دیگر باعث تضعیف کارآمدی می‌شود؛ مانند منهیات فردی و سازمانی.

رکن پنجم: مقوله‌های راهبردی، اجرایی‌شدن کارآمدی در قوه قضاییه مستلزم ابزار و سازوکارهایی است که عبارت است از: قاضی، مدیر/مدیریت، قانونگرایی، عدالت‌ورزی، مبارزه با فساد، حبس‌زدایی و رعایت حقوق مجرمان.

و رکن ششم: مقوله‌های پیامدی در صورتی که کارآمدی با اوصافی که مطرح شد در قوه قضاییه عملیاتی شود، می‌تواند دستاوردهایی از قبیل پیشگیری از جرم، احساس امنیت، اعتماد مردم، توسعه و تعالی قوه قضاییه و توسعه و تعالی نظام جمهوری اسلامی ایران را به همراه داشته باشد.

هم‌چنین اعتبار سنجی الگو بر اساس شکل ظاهری و محتوا مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. به این ترتیب، نتایج تحقیق به سؤال اصلی تحقیق مبنی بر: «الگوی کارآمدی براساس رهنمودهای امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) کدام است؟» پاسخ مناسب داده است. با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود.

۱) قوه قضاییه یافته‌های تحقیق را برای عملیاتی کردن، بهره‌برداری و آشنایی مدیران و قضات در قالب شیوه‌نامه به سازمانها و ادارات زیرمجموعه ابلاغ کند.

۲) این اداره رهیافتهای تحقیق را در ارزیابی، انتصاب و توسعه مدیران ارشد و قضات لحاظ

کند.

۳) الگوی مشخص شده از تحقیق با روش پژوهش کمی مورد ارزیابی قرار گیرد.

۴) تدوین الگوی کارآمدی بر اساس آموزه‌های اسلامی (شامل قرآن کریم، نهج البلاغه و

احادیث)

یادداشت

۱- در این رویکرد، متون و داده‌ها خط به خط و کلمه به کلمه مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

منابع فارسی

- آقا بخش، علی (۱۳۷۹). فرهنگ علوم سیاسی. تهران: چاپار.
- ابطحی، حسین؛ کاظمی، بابک (۱۳۸۳). بهره‌وری. تهران: مؤسسه مطالعات پژوهش‌های بازرگانی.
- اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۸۶). کارآمدی در آموزه‌های نهج البلاغه. الهیات و معارف اسلامی. ش ۷۶: ۳۸-۹.
- استراس، آنسلم؛ جولیت، کوربین (۱۳۸۵). نظریه مبنايي. چ سوم. ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- الماسی، نجاد علی؛ حبیبی درگاه، بهنام (۱۳۹۱). درآمدی بر کیفیت دادرسی در فرآیند دادرسی کارآمد. دیدگاه‌های حقوقی قضائی. ش ۵۸: ۷۲-۴۷.
- الوانی، سیدمهدی؛ میرشفیعی، نصرالله (۱۳۸۵). مدیریت تولید. تهران: به نشر.
- تقوی، مصطفی (۱۳۹۰). احکام حکومتی؛ قانون اساسی و کارآمدی. جستارهای سیاسی معاصر. ش ۳: ۴۶-۲۳.
- حبیبی، نیک‌بخت (۱۳۹۱). تبیین اصول پایه‌ای و عناصر کلیدی - الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت جمهوری اسلامی ایران. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی. دانشکده مدیریت.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۲). حدیث ولایت (لوح فشرده). تهران: موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- خمینی، روح الله (۱۳۶۸). وصیت‌نامه الهی سیاسی. تهران: برگ نگار.
- خمینی، روح الله (۱۳۹۰). صحیفه نور. چ چهارم. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷). لغت‌نامه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
- ذوعلم، علی (۱۳۸۵). تجربه کارآمدی حکومت ولایی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه.
- رابینز، استیفن (۱۳۸۶). تئوری سازمان (ساختار و طرح سازمانی). ترجمه سید مهدی الوانی و حسن دانایی فرد. تهران: صفار.
- رضائیان، علی (۱۳۷۹). مبانی سازمان و مدیریت. تهران: سمت.

- سید جوادین، سید رضا (۱۳۸۸). مدیریت منابع انسانی و امور کارکنان. تهران: نشر نگاه دانش.
- عمید، حسن (۱۳۸۲). فرهنگ عمید. تهران: مؤسسه امیرکبیر.
- قاسمی، فرج الله (۱۳۸۹). کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران، شاخص‌ها و مکانیسم‌ها از منظر امام خمینی (ره). مطالعات انقلاب اسلامی. س ۷. ش ۲۲: ۱۷۷-۱۵۳.
- کالین، های؛ دیوید، مارش؛ جری استوکر (۱۳۷۸). ساختار و کارگزار در: روش و نظریه در علوم سیاسی. ترجمه امیرمحمد حاجی یوسفی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- گلریز، حسن (۱۳۸۶). فرهنگ توصیفی لغات و اصطلاحات علوم اقتصادی. تهران: مرکز آموزش بانکداری.
- لاریجانی، محمدجواد (۱۳۷۳). حکومت و مبانی کارآمدی. مجلس و پژوهش. دوره ۲. ش ۱۰: ۹۳-۷۷.
- معینی، صفرا (۱۳۷۰). فرهنگ واژه‌ها و اصطلاحات مدیریت و سازمان. تهران: وزارت کشاورزی.
- واعظی، احمد؛ موسوی، سید غلام رضا (۱۳۹۱). پژوهشی در کارآمدی نظام جمهوری اسلامی. علوم سیاسی. س ۱۵. ش ۳۴: ۷-۳۴.
- هرسی، پال؛ کنث، بلانچارد (۱۳۸۰). مدیریت رفتار سازمانی. ترجمه علی علاقه بند. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- هیشتر ساورد، درکفرنج (۱۳۷۱). فرهنگ توصیفی مدیریت. ترجمه محمد صائبی. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- هیوز، آن (۱۳۸۰). مدیریت دولتی نوین. ترجمه سید مهدی الوانی و همکاران. تهران: مروارید.

- Bandura. Albert (1982). Self-Efficiency Mechanism in Human Agency. American Psychologist. Vol. 37. No. 2. pp. 122-147.
- Parker. Lee D. & Roffey. Bet H. (1997). Methodological Themes: Back to the Drawing Board: Revisiting Grounded Theory and the Everyday Accountant's and Manager's Reality. **Accounting, Auditing & Accountability Journal**. 10(2).
- Strauss. Anselm L. & Corbin. Juliet (1990). **Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques**. Sage. Pab.

